

ОБЛІК, АНАЛІЗ І КОНТРОЛЬ РОЗРАХУНКІВ ЗА ПОДАТКАМИ І ПЛАТЕЖАМИ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Досліджено особливості обліку, аналізу і контролю розрахунків з бюджетом в системі управління підприємством. Розглянуто основні підходи щодо обліку та аналізу розрахунків з бюджетом, які дозволяють приймати відповідні управлінські рішення, спрямовані на поліпшення фінансового стану підприємства. Досліджено основні питання контролю за податками і платежами в системі управління.

Ключові слова: облік, аналіз, розрахунки з бюджетом, внутрішньогосподарський контроль, управлінські рішення, податкове планування.

Розрахунки з бюджетом за податками й платежами займають важливе місце в системі управління будь-якого підприємства. Актуальність цього питання зростає останнім часом, адже держава в особі наглядових і контролюючих органів все більше уваги приділяє наповненню бюджетів усіх рівнів за рахунок податкових платежів. Як результат, зростає податкове навантаження на підприємства та фінансове навантаження на їх грошові потоки. У цій ситуації актуалізуються старі та постають нові завдання перед системою обліково-аналітичного забезпечення кожного підприємства, адже саме воно слугує інформаційною базою для побудови взаємовідносин із наглядовими і контролюючими державними органами.

Ця проблема досліджувалася у роботах відомих вітчизняних та зарубіжних вчених, у тому числі Завгороднього В. П., Крисоватого А. І., Редзюка В. В., Сопка В. В., Сударева Л. О., Чернелевського Л. М. та інших. Проте, незважаючи на постійно зростаючий інтерес вітчизняних підприємств до процесів обліково-аналітичного забезпечення їх взаємовідносин із наглядовими і контролюючими державними органами, певні питання потребують подальшого вивчення.

Метою статті є обґрунтування необхідності створення системи обліково-аналітичного забезпечення підприємства як інформаційної бази для регулювання взаємовідносин із наглядовими і контролюючими державними органами, дослідження принципів управління податками і платежами на підприємстві.

Облік, аналіз і контроль – це специфічні види управлінської роботи, які як функції управління є складовими загальної трудової діяльності людей у сфері управління. Водночас бухгалтерський облік, контроль і аналіз є напрямками управління як інформаційного процесу, так і окремими підсистемами системи економічної інформації. У єдності двох аспектів — виду діяльності і виду інформації — облік, контроль і аналіз утворюють підсистеми управління. У системі управління облік, контроль та аналіз характеризуються як види діяльності, а кожний вид є самостійним родом її та видом економічної інформації. А це означає, що кожний із них організаційно виокремлюється в управлінській системі як підсистема нижчого порядку.

Важливе місце названі підсистеми займають в управлінні процесом нарахування та сплати податків та інших податкових платежів суб'єктами господарювання – це основний метод адекватного впливу підприємства на свої взаємовідносини з державою. Вивчення досвіду управління процесом нарахування та сплати податків та інших податкових платежів на вітчизняних підприємствах дає змогу стверджувати, що на практиці питання залишається поза увагою.

Управління податками і платежами має здійснюватися постійно, незалежно від рівня податкового навантаження. Основною метою такого управління є законодавчо дозволена оптимізація сум податків та платежів, що сплачуються до бюджетів усіх рівнів.

У сучасній економічній літературі існують різні підходи до визначення поняття управління податками і платежами, причому більшість науковців ототожнюють це визначення із податковим плануванням. Згідно визначення Єріса Л., “податкове планування - це комплекс науково обґрунтованих і практично доцільних організаційно-економічних заходів платників податків, спрямованих на максимальне зменшення ризиків, пов'язаних із оподаткуванням господарської діяльності підприємств” [1, с. 76].

Власне визначення системи управління податками і платежами дає Сухарева Л. О., Сухарев Л. М. та Глущенко Я. І. На їхню думку, “податкове планування - це процес збору й обробки даних про ситуації, що виникають на підприємстві під впливом податкової системи, і надання інформації для прийняття управлінських рішень, адекватних до умов оподаткування та положень обліково-економічної політики підприємства” [4, с. 40].

Цьому ж поняттю Петросянц К. В. дає таке визначення: “поняття управління податковими платежами, під яким пропонується розуміти процес управління господарською діяльністю суб'єкта підприємництва, спрямований на підвищення фінансових результатів за рахунок впливу на окремі елементи податку в рамках чинного законодавства”.

На нашу думку, в узагальненому вигляді комплекс управління податками і платежами будь-якого підприємства складається з:

– обліково-податкової політики підприємства, що

визначає можливі варіативні нюанси організації та ведення бухгалтерського та податкового обліку на підприємстві;

- системи бухгалтерського та податкового обліку, що узагальнює та надає інформацію про податки та платежі, платниками яких є суб'єкт господарювання;
- системи внутрішнього контролю, яка забезпечує аналіз правильності нарахування та сплати податків і платежів.

Результатом злагодженого функціонування елементів вищезазначеного комплексу є можливість здійснення податкового планування.

Із погляду ефективності та доцільності застосування в управлінні податками і платежами особливої уваги заслуговує визначення положень облікової політики підприємства. Вважаємо, що облікова політика будь-якого підприємства повинна охоплювати методичні аспекти ведення не тільки бухгалтерського, але й податкового обліку та звітності. Обрання окремих елементів облікової політики (методу оцінки запасів, способу визначення ступеня завершеності робіт, послуг; методу створення резерву сумнівних боргів; методу нарахування амортизації необоротних МШП тощо) безпосередньо впливає на розмір податкових зобов'язань підприємства у розрізі звітних періодів. Необхідно зазначити, що відповідно до пункту 5 статті 8 закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», підприємство самостійно визначає свою облікову політику [5]. Отже, при професійному цілеспрямованому підході до формування облікової політики підприємства можна законним способом зменшити або відтермінувати податкові платежі.

Інформаційним джерелом для формування прогнозних показників та аналізу відхилень фактичних та прогнозних показників діяльності є система бухгалтерського й податкового обліку підприємства. Як елемент податкового планування вона виконує інформаційне забезпечення процесу управління податковими платежами, - необхідною, своєчасною та достовірною інформацією про нараховані поточні податкові зобов'язання та їх сплату.

Необхідно зауважити, що в управлінні підприємств за чинних умов оподаткування важливо, з одного боку, постійно здійснювати контроль за станом нарахування та сплати податкових платежів, а з іншого, вчасно та правильно оцінити плановану господарську операцію з погляду майбутніх податкових наслідків для підприємства. Тому важливе місце в податковому плануванні займає аналіз розрахунків з бюджетом. Фактично саме аналіз за допомогою ряду показників дає кількісну оцінку ефективності системи управління податкових платежів. До них належать:

- рівень податкового навантаження на підприємство;
- рівень впливу заходів податкового планування на величину податкових зобов'язань підприємства.

Система оцінки ефективності управління податками і платежами підприємства може містити дві групи показників:

- показники для оцінювання податкового навантаження, зокрема сума податків, що сплачує підприємство; структура податків у собівартості й ціні; коефіцієнти оподаткування доходів, витрат і прибутку;
- показники для оцінювання ефективності податкового планування, зокрема: абсолютне та відносне зменшення податкових платежів; загальний коефіцієнт оподаткування підприємства; коефіцієнт використання податкових пільг; коефіцієнт

ефективності податкової політики підприємства [3, с. 73].

Елементи аналізу повинні постійно використовуватись у роботі фінансово-економічних служб підприємства для організації дієвої системи контролю за правильністю обчислення і сплатою податків та платежів. Внутрішньогосподарський податковий контроль – це діяльність відповідних працівників апарату управління підприємством і, перш за все, його бухгалтерської служби з метою забезпечення перевірки точності відображення та оцінки в обліку об'єктів оподаткування, відповідності методики обчислення та сплати податків прийнятим законодавчим актам з питань оподаткування. Якість внутрішньогосподарського податкового контролю, що включає рівень, повноту, достатність, порядок виконання бухгалтерами та внутрішніми контролерами, як суб'єктами контролю, роботи із забезпечення досягнення його цілей, реалізації окремих процедур, є досить важливою умовою ефективності податкового планування підприємства. З огляду на це, першочергового вирішення потребують питання оптимізації процедур внутрішньогосподарського податкового контролю, підвищення якості проведення контролю.

Процедури контролю можна здійснювати як шляхом детальної перевірки правильності відображення в бухгалтерському обліку оборотів і сальдо за рахунками, так і шляхом аналізу та оцінки, одержаної внаслідок перевірки інформації, дослідження важливих фінансових та інших показників підприємства, що перевіряється, особливо їх незначних відхилень від очікуваних значень, а також виявлення причин їх викривлень.

Наприклад основними питаннями, які необхідно з'ясувати під час контролю розрахунків з бюджетом з податку на прибуток, є:

- правильність визначення валових доходів, валових витрат та амортизаційних відрахувань;
- обґрунтованість розміру відстрочених податкових активів чи зобов'язань;
- взаємна погодженість показників фінансової та податкової звітності.

На нашу думку, забезпечення злагодженого функціонування обліково-аналітичних та контрольних підрозділів підприємства під час управління податками та податковими платежами забезпечує ефективне податкове планування, яке, за своєю суттю, є різновидом управлінської діяльності, зміст якого полягає в одержанні інформації для прийняття управлінських рішень з метою створення найбільш адекватних умов оподаткування підприємства. Об'єктами податкового планування можна визначити податкові зобов'язання й податкове навантаження підприємства, а суб'єктами - менеджерів різних рівнів управління підприємством.

Аналіз теоретичних розробок, присвячених податковому плануванню підприємств, а також дослідження загальноприйнятих принципів планування, дозволяють виділити ряд принципів податкового планування, які зображено на рис. 1.

Одним із основних принципів податкового планування є принцип системності, який означає, що, з одного боку, цілі й завдання податкового планування мають бути підпорядковані загальним цілям підприємства, а, з іншого, будь-яке управлінське рішення слід розглядати з погляду податкових наслідків.

Принцип збалансованості припускає проведення системи серйозних планово-прогнозних розрахунків, орієнтованих на збереження фінансової стійкості підприємства.

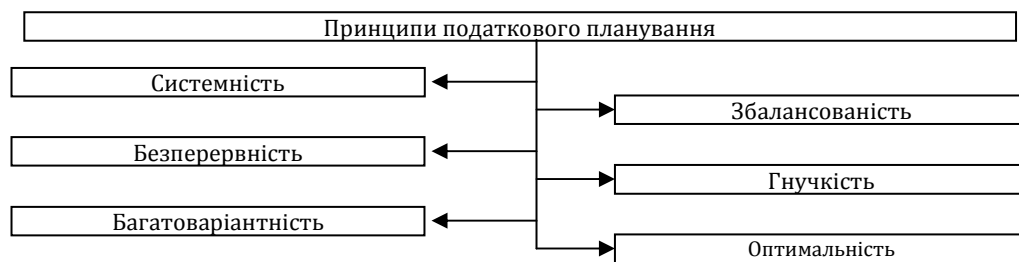

Рис. 1. Основні принципи податкового планування

За умов постійних змін економічної ситуації в країні, зміни податкових законів і цілого ряду підзаконних актів, введення нових і скасування старих пільг із оподаткування дуже важливим є дотримання принципу безперервності. Принцип безперервності податкового планування, як і в цілому всього процесу планування, означає поступовий перехід від перспективних планів із податкових пла-тежів до поточних.

Принцип безперервності є взаємозалежним із принципом гнучкості, який вико-ристовує механізм адаптації планових величин до змінних умов. Навіть найбільш ефективні управлінські рішення, розроблені та реалізовані підприємством у попередньому пері-оді, не завжди можуть бути повторно використані на наступних етапах його діяльності.

Принцип багатоваріантності підходів у податковому плануванні передбачає формування великої кількості альтернатив і обрання найбільш оптимальної з них.

Ще одним дуже важливим принципом, взаємозалежним із багатоваріантністю, є принцип оптимальності, що полягає в обґрунтуванні найкращого, з погляду досягнення і поставленої мети, плану розвитку підприємства.

Дотримання зазначених принципів податкового планування є однією з основних умов ефективного здійснення податкового планування підприємства.

Створення системи обліково-аналітичного забезпечення підприємства інформацією про нарахування та сплату податків є важливим елементом для регулювання взаємовідносин із наглядовими і контролюючими державними органами. Основними інструментами цієї системи є затверджена обліково-податкова політика підприємства, система бухгалтерського та податкового обліку й система внутрішнього контролю, що містить елементи аналізу.

Результатом забезпечення злагодженого функціонування обліково-аналітичних та контрольних підрозділів під час управління податками та податковими платежами є ефективне податкове планування підприємства, яке повинно здійснюватись із дотриманням ряду основних принципів: системності, багатоваріантності, безперервності, гнучкості, оптимальності та збалансованості.

Список літератури

1. Єріс, Л. Податкове планування як засіб збільшення фінансових ресурсів підприємств [Текст] / Л. Єріс // Актуальні проблеми економіки. - 2004. - №2. - С. 76-87.
2. Оліфіров, О. В. Контролінг інформаційної системи підприємства [Текст] : монографія / О. В. Оліфіров. - Донецьк : ДонДУЕТ, 2003. - 325 с.
3. Степанюк, О. Податкове планування як сфера юридичної практики [Текст] / О. Степанюк // Світ фінансів. - 2005. - Вип. 1. - С. 72-78.
4. Сухарева, Л. О. Податкове планування в системі управління підприємством [Текст] : монографія / Л. О. Сухарева, Л. М. Сухарев, Я. І. Глущенко. - Донецьк : ДонДУЕТ, 2006. - 209 с.
5. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні [Електронний ресурс] : закон України від 16.07.99р. № 996-XIV / Верховна Рада України. - Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=99614&chk=XNLMf5x.qwjga2yWZitFkFUdH14wYs80msh81e6>. - 25.02.2010р.

РЕЗЮМЕ

Корягин Максим, Брич Марьяна

Учет, анализ и контроль расчетов за налогами и платежами в системе управления предприятием

Исследованы особенности учета, анализа и контроля расчетов с бюджетом в системе управления предприятием. Рассмотрены основные подходы относительно учёта и анализа расчетов с бюджетом, которые позволяют принимать соответствующие управленческие решения, направленные на улучшение финансового состояния предприятий. Исследованы основные вопросы контроля по налогам и платежам в системе управления.

RESUME

Koryagin Maksym, Brych Maryana

Tax account, analysis and control of calculations and payments in control system by the enterprise

The features of accounting, analysis and control of calculations in the budgetary system of an enterprise are investigated. Basic questions of tax control and payments in control system are considered.